

Fryele kyrka

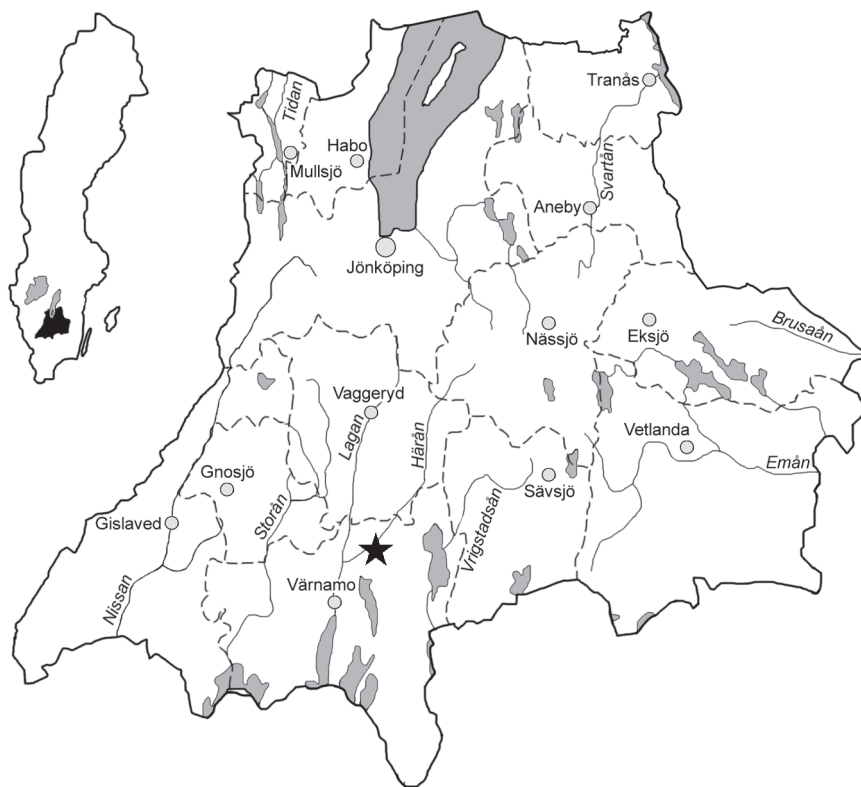
Antikvarisk medverkan i samband med
nytt styr- och reglersystem för värmen

*Fryele socken i Värnamo kommun,
Jönköpings län, Växjö stift*

Fryele kyrka

Antikvarisk medverkan i samband med
nytt styr- och reglersystem för värmen

*Fryele socken i Värnamo kommun
Jönköpings län, Växjö stift*

Rapport och foto: Britt-Marie Börjesgård

Grafisk design: Anna Stålhammar

Tryck: Arkitektkopia, Jönköping

Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping

Tel: 036-30 18 00

E-post: info@jkpglm.se

www.jkpglm.se

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor är återgivna enligt tillstånd:

© Lantmäteriet. Ärende nr MS2007/04833.

© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2013

Innehåll

Inledning	5
Syfte	5
Historik	5
Före restaurering	6
Omfattning och vidtagna åtgärder	6
Nytt styrsystem	6
Styrsystemets funktion	7
Sammanfattning	7
Utvärdering	7
Referenser	8
Arkiv	8
Tryckta källor	8
Tekniska och administrativa uppgifter	8
Bilagor	9
Bilaga 1 Fotografier	9

Utdrag ur digitala fastighetskartans blad Fryele: 63E 4eN.

Inledning

Länsstyrelsen lämnade i beslut den 25 mars 2013 tillstånd till installation av nytt klimatstyrningssystem i Fryele kyrka, dnr 433-369-13.

Tillståndet gäller för installation av ny styr- och regleringsutrustning. Som villkor gäller bl.a. att arbetena utförs i enlighet med handling upprättad av FLK daterad 2012-10-31, att arbetena ska ske i samråd med antikvarisk medverkande samt att arbetena dokumenteras. Antikvarie Britt-Marie Börjesgård har på samfällighetens uppdrag följt arbetena och sammanställt rapporten.

Syfte

Syftet med åtgärderna var uppnå ett lämpligt bevarandeklimat och ett för samfälligheten välfungerande system vad gäller drift och ekonomi. Detta skapades genom att installera ett webbaserat styrsystem som regleras utifrån både temperatur och relativ luftfuktighet.

Historik

Fryele kyrka uppfördes 1788–90, efter ritningar av Thure Wennberg, arkitekt vid Överintendentsämbetet. Kyrkan ersatte då en medeltida kyrka. Kyrkobyggnaden är ett tidstypiskt och representativt exempel på de gustavianska sockenkyrkor som uppfördes ute i landet under det sena 1700-talet. Fryele kyrka är väl sammanhållen och ovanligt välbevarad i både sin interiör och exteriör.

År 1931 installerades ett värmesystem i kyrkan, ett pannrum inrättades under sakristian och med till- och frånluftskanaler under koret. Arbetena utfördes under ledning av arkitekterna Göran Pauli, Jönköping och Paul Boberg, Växjö. Uppvärmningen hade dessförinnan bestått av en vedkamin i långhuset. Det nuvarande systemet med elektriska bänkvärmare installerades enligt uppgift omkring 1980.

Översikt av kyrkorummet, foto Jonas Haas 2004.

Orgelhuset med dess kalkantpodium. Foto Jonas Haas 2004.

Före restaurering

Bänkvärmen reglerades tidigare av givare styrda efter inom- och utomhustemperatur. Andra radiatorer i kyrkan styrdes av sina egna termostater. Det fanns en givare i kyrkorummet och en givare på orgelläktaren. Utomhusgivaren var placerad i vinkeln mellan vapenhus och långhus på byggnadens norra sida.

Omfattning och vidtagna åtgärder

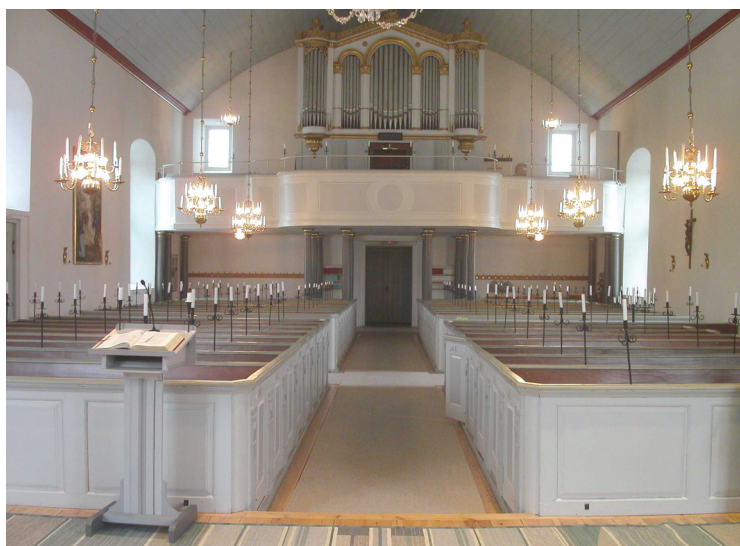
Nytt styrsystem

De synliga arbetena i kyrkan har framförallt bestått av installation av nya givare i kyrkorummet, på läktaren och i sakristian samt en utomhusgivare. Vidare har en ny styrenhet monterats i elskåpet i det inbyggda förrådet mellan vapenhuset och långhuset.

Fyra givare har placerats i kyrkorummet. Två är monterade i bänkkvarteren, en i det främre södra bänkkvarteret och en i det nedre norra bänkkvarteret. Givaren i koret är placerad på den södra bänkkfronten, mot mittgången till. Rent antikariskt är denna placering inte helt optimal, men när givaren är inmålad blir den mindre iögonfallande. Vidare är en givare monterad i taket i anslutning till kolonnen under läktaren på kyrkans norra sida. Givaren på läktaren är monterad inne i orgelhuset. I sakristian placerades givaren bakom dörren in till kyrkorummet i anslutning till tidigare installationer.

Utomhusgivaren är placerad i samma läge som tidigare givare, i vinkeln mellan vapenhuset och långhuset på byggnadens norrsida.

För kontroll av klimatet är två givare placerade under kyrkgolvet i långhuset och en på kyrkvinden. Samtliga givare är trådbundna. Den från kyrkan utgående sändaren är placerad i anslutning till styrenheten. Styrenheten är inrymd tillsammans med elcentralen i det i vapenhuset inbyggda förrådet.

Koret före installation. Foto Jonas Haas 2004.

Styrsystemets funktion

Det nya styr- och reglerssystemet är webbaserat och samfälligheten har möjlighet att styra och följa kyrkans klimat från valfri dator, med individuell inloggning. Systemet ska vara "självlärande" genom en inbyggd funktion som innebär att styrningen successivt lär sig hur byggnaden fungerar vid olika väderförhållanden.

Installationen är zonindeldad i två zoner så att man kan boka uppvärmning i hela eller halva kyrkan. Vid bokning av halva kyrkan värms främre bänkkvarteren inklusive kor och sakristia upp, övriga zoner temperaturregleras till ekonomiläge. Vid bokning av hela kyrkan skall samtliga zoner värmas upp till komforttemperatur. Utanför bokad förrättningstid sker fuktreglering för begränsning av relativ luftfuktighet till inställt börvärde (40–60%) Detta sker genom ökad/minskad värme inom ställbart intervall för rumstemperaturen (8–24 grader C). Inställt komfortbörvärde är 18 grader C.

Sammanfattning

De aktuella arbetena har innefattat:

- byte av styr- och regleringsutrustning gällande värmen
- funktionskontroll av samtliga bänkvärmare och elradiatorer

Utvärdering

Slutbesiktning av de utförda arbetena genomfördes den 8 maj 2013. Vid besiktningstillfället deltog från samfälligheten, Tobias Munkholm och Ulf Gustafsson, besiktningsman Leif Halldeberg, entreprenörerna Mats Thuresson och August Blom Elajo Elteknik AB Värnamo samt antikvarie Britt-Marie Börjesgård, länsmuseet. En förbesiktning genomfördes den 3 april.

Församlingen har utsett Jönköpings läns museum, Britt-Marie Börjesgård till antikvarisk medverkande. Länsmuseet har följt de utförda arbetena i samråd med entreprenör och beställare.

Vid slutbesiktningen konstaterades att givarna samt vissa sedan tidigare utförda elinstallationer i kyrkorummet, ska målas in.

Ett särskilt villkor i länsstyrelsens beslut förutsätter att en uppföljning av klimatet ska göras under minst en klimatcykel. Resultatet ska sammanställas och redovisas för länsstyrelsen. Om ett acceptabelt bevarandeklimat inte kan uppvisas ska kompletterande åtgärder vidtas. Noterades att samfälligheten genom Tobias Munkholm följer upp och redovisar till länsstyrelsen.

Länsmuseets synpunkt var att arbetena var väl utförda och i enlighet med länsstyrelsens beslut. De slutförda arbetena hade genomförts på ett antikvariskt tillfredsställande sätt och godkändes därför.

När rapporten sammanställdes var målningsarbetena inte utförda. Inmålning av givarna ska göras av Finanders måleri, Värnamo.

Givaren i koret är placerad på bänkfronten.

Givaren på läktaren är placerad inne i orgelhuset.

Givaren i sakristian är placerad bakom porten in till kyrkorummet, kabelkanalen var dragen sedan tidigare för annan installation.

Referenser

Arkiv

Jönköpings läns museum. Topografiska arkivet.

Tryckta källor

Haas, Jonas. 2006. *Kulturhistorisk karakterisering och bedömning Fryele kyrka*. Jönköpings läns museum, byggnadsvårdsrapport 2006:30.

Cinthio, Erik m. fl. 1993. *Kyrkobyggnader 1760–1860*. Uppsala.

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens tillstånd: 433-369-13

Jönköpings läns museums dnr: 115/13

Beställare: Värnamo kyrkliga samfällighet

Fastighetsägare: Fryele församling

Projektledare: Tobias Munkholm

Entreprenör: Elajo Elinstallationer AB, Värnamo genom Mats Thuresson

Antikvarisk medverkande: Britt-Marie Börjesgård

Rapportansvarig: Britt-Marie Börjesgård

Foto: Britt-Marie Börjesgård

Slutbesiktning: 8 maj 2013

Län: Jönköpings län

Kommun: Värnamo kommun

Socken: Fryele socken

Fastighetsbeteckning: Fryele 7:1

Belägenhet: Digitala fastighetskartans blad Fryele 63E 4eN.

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv.

Bilagor

Bilaga 1. Fotografier tagna vid förbesiktning den 4 april 2013 samt vid slutbesiktningen den 8 maj 2013.

Givaren i koret.

Kabeldragning för givare i koret.

Givare i främre bänkkvarteret.

Givaren under läktaren är monterad i taket. Kabelkanalen på kolonnen är från tidigare installation. Kanalen ska målas in för att blir mindre iögonfallande.

Givare i nedre norra bänkkvarteret. Detalj och översiktsbild.

Ovan: Givare på kyrkvinden för kontroll av klimat.

Till vänster: Den trådlösa sändaren sitter i på skåpet för styrenheten i förrådsutrymmet i vapenhuset.

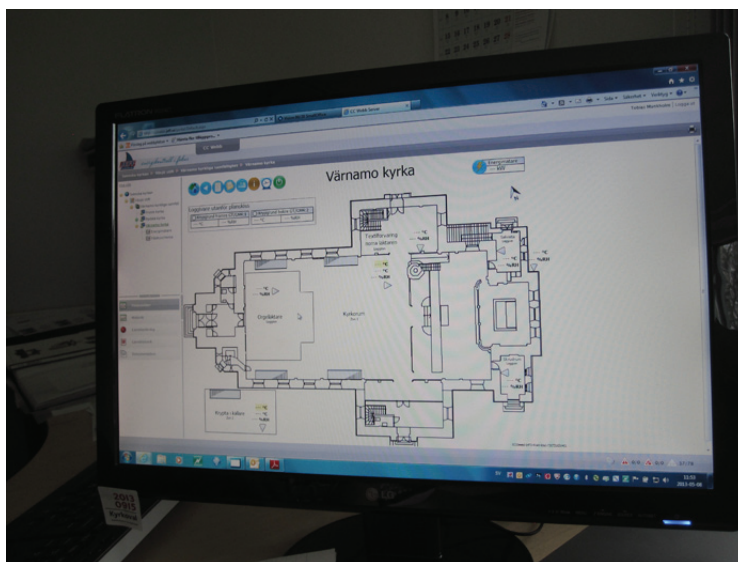
Utomhusgivaren sitter i samma läge som tidigare givare, i vinkeln mellan torn och långhus på byggandens norrsida, översiktsbild och detalj.

Via det webbaserade system kan samfälligheten följa klimatet i kyrkan från kontoret. Fastighetsansvarig Tobias Munkholm studerar värmeflödet. (Aktuell grafik gäller dock Värnamo kyrka inte Fryele.)

Skärmbild över kyrkan med inritade givare. (Aktuell grafik gäller dock Värnamo kyrka inte Fryele.)

Under våren 2013 installerades ett nytt styr- och reglersystem av värmen i Fryele kyrka för att skapa bättre bevarandeklimat och värmeeekonomi.